

Усеїнова Г. С.

*кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
правосуддя юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

ЮРИДИЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ В УСРР В АСПЕКТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОЛЕГІЙ ЗАХИСНИКІВ

у зв'язку із нещодавніми змінами у законодавстві України щодо діяльності адвокатури, а також надання громадянам безоплатної юридичної допомоги та створення системи юридичних консультацій, значної актуальності набувають дослідження вітчизняного історичного досвіду в цій галузі. в цьому контексті особливо показовим є період діяльності адвокатури України в період нової економічної політики.

одним з аспектів судової реформи 1922 р., якому приділялася особлива увага, було забезпечення сільського населення достатньою юридичною допомогою. ці завдання були викладені на найвищому державному рівні Нкю усрр. але фактичне виконання доручалося місцевим колегіям захисників. і вони досягли у цьому успіхів. колегії захисників провадили дійсно велику кількість безоплатних консультацій на рік. в межах однієї губернії їх кількість могла дорівнювати більш ніж 3000. Громадська робота здійснювалася шляхом організації виїзних консультацій та лекцій на теми про радянський суд, його структуру, основи кримінального кодексу. адвокати відвідували села з метою пояснення населенню юридичних питань. кількість таких виїздів для однієї колегії захисників доходила до 9 на місяць. Були організовані юридичні консультації для населення. Їх відвідуваність зростала й доходила до 70 осіб за день. Показовим є те, що захисники в усрр, за їх власним твердженням, не робили різниці між платним та безоплатними захистами.

однак, незважаючи на таку плідну роботу, округи потребували захисників. у багатьох районах їх взагалі не було. а це в свою чергу сприяло розповсюдженню підпільної адвокатури, яка «процвітала та пустила глибоке коріння». умови праці на селі не були привабливими для більшості адвокатів, до того ж на селі доводилося конкурувати із підпільною адвокатурою, яка діяла у віддалених селах. величезні відстані між населеними пунктами так само мали

свій вплив на діяльність радянської адвокатури. Захист виїжджав на обов'язкові судові засідання, де б вони не проходили – за 27, 49 і 100 км.

Не було захисників і у тих районах, що були на далекій відстані від залізничної дороги. окрім цього, через відсутність у місцевості адвокатів населення не звикло до юридичної допомоги. важливою у цьому контексті була оцінка губернської прокуратури необхідності захисту громадян на селі. у доповіді її представника на нараді колегії захисників зазначалося, що у більшості районів захист відсутній, а в деяких – до одного адвоката зверталися обидві сторони у справі. отже, становище із наявністю у сільській місцевості **усрр** адвокатів було дійсно таким, що потребувало заходів його вирішення.

відповідно до протоколу наради членів Харківської колегії захисників на 1925 р. членів колегії захисників із 202, в центрі було 110, 92 в округах. із часом питання кількості юридичних консультацій на селі вирішувалося. За свідченнями Харківської колегії захисників, якщо на 1927 р. мережа юридичних консультацій становила 26 на селі, то вже на 1928 р. на селі було 30 консультацій, організовано три консультації нацменшин і особлива консультація для надання висококваліфікованої юридичної допомоги. так впроваджувалася кампанія, властива для судоустрою зазначеного періоду щодо забезпечення прав нацменшин на суд та захист рідною мовою, наближення суду до населення тощо. колегії захисників приймали у цьому найактивнішу участь. відповідно до плану роботи Харківської окружної колегії захисників із 1928 по 1929 рр. слідувало: 1) у галузі надання юридичної допомоги населенню, в першу чергу трудящим міста і села: а) організація консультацій у районах міста, відділених від центру, б) організація центральної газетної консультації для надання письмових юридичних порад, в) організація виїзних сесій консультації безпосередньо на підприємства та до селищ, г) організація консультаційних кабінетів у найбільших селах, особливо у місцях розташування промислових підприємств тощо. іншими словами, на 1929 р. пріоритетні напрямки роботи адвокатури **усрр** поряд із вже набутими досягненнями включали до себе і роботу із населенням, здешевлення послуг і підвищення їх якості. Проте ще з часів проведення судової реформи 1922 р. збереглася тенденція проведення агітаційної роботи по задалегідь затвердженому плану. однак це було обумов-

лене загальним напрямком розвитку радянських держав. Показово, що і на 1928-1929 рр. характерне місце серед діяльності колегій захисників займала робота із сільським населенням. однією із провідних її засад було надання безоплатної юридичної допомоги, що складало значну частину діяльності колегій захисників. Показовою в цьому контексті є такса юридичної консультації від 1928 р. Згідно із нею право на безоплатну консультацію мали: червоноармійці, їх родичі, селяни-бідняки (із посвідкою від комітету незаможних селян), а також інші незабезпечені верстви населення селянського та робітничого походження.

таким чином, короткий аналіз діяльності юридичних консультацій для населення укрр, як складових діяльності колегій захисників демонструє, як позитивні, так і негативні аспекти. видокремлення цього історико-правового досвіду може стати у нагоді при реалізації сучасного Закону України «Про безоплатну правову допомогу».